

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**סקירה בנושא:
תוכניות לשיקום אסירים**

מוגשת לוועדת הפנים ואיכות הסביבה

כתיבה: אורלי לוטן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ו בניסן תשס"ו

24 באפריל 2006

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 6016 649 - 02

פקס: 6103 649 - 02

www.knesset.gov.il/mmm

<u>2</u>	<u>מבוא</u>
<u>2</u>	<u>1. שיקום במהלך הכליאה – שירות בתי-הסוהר</u>
3	1.1. הקניית כלים מתקנים בשב"ס
4	1.2. קבוצות ייחודיות – עברייני אלימות במשפחה ועברייני מין
5	1.3. פעילות השב"ס בשיתוף גורמים חיצוניים
<u>6</u>	<u>2. שיקום אסירים משוחררים – הרשות לשיקום האסיר</u>
6	2.1. תקציב וכוח-אדם
7	2.2. אופייה של פעילות השיקום ברשות
8	2.3. שיקום של עברייני מין לאחר השחרור
<u>9</u>	<u>3. נתונים על פשיעה חוזרת (רצידיביזם) בישראל</u>
<u>11</u>	<u>4. בעיות בשיקום אסירים</u>

מבוא

מסמך זה נכתב לוועדת הפנים ואיכות הסביבה, ומוצגות בו תוכניות לשיקום אסירים בתקופת המאסר ולאחר השחרור ובעיות המתעוררות בתחום זה כיום.

שני גופים עיקריים עוסקים בשיקום אסירים בישראל – **שירות בתי-הסוהר**, אשר מטפל בשיקום אסירים במהלך המאסר, ו**הרשות לשיקום האסיר**, הפועלת בעיקר בקרב אסירים משוחררים, וגם בין כותלי בתי-הסוהר. נוסף על כך מעורבים בתחום זה משרד הרווחה (באמצעות שירות המבחן למבוגרים, המפקח על מרכז יום טיפולי לעברייני מין בקהילה) ועמותות, חלקן בשיתוף הרשות לשיקום האסיר. המסמך מתמקד בתוכניות השיקום של שירות בתי-הסוהר ושל הרשות לשיקום האסיר.

1. שיקום במהלך הכליאה – שירות בתי-הסוהר¹

לפי מידע שהתקבל משירות בתי-הסוהר (להלן – השב"ס), בספטמבר 2005 היו בישראל 17,400 אסירים, ובהם 10,000 אסירים פליליים (השאר אסירים ביטחוניים או עובדי שירות). עם הכניסה לכלא האסירים חווים קשיים הנובעים מהמאסר – אובדן החופש הפיזי, אובדן חופש הבחירה, אובדן הפרטיות, ניתוק מהמשפחה ואובדן כלכלי. נוסף על כך, האסירים מתמודדים עם חסכים שקדמו למאסר – חסרים רגשיים, חינוכיים-תרבותיים ותפקודיים, חוסר משאבים ומקורות תמיכה פנימיים וחיצוניים וקשרים כושלים עם מוסדות.

שיקום האסיר נעשה בשב"ס על-ידי מחלקת חינוך, טיפול ושיקום במינהל טיפול ושיקום.

לעבודת השיקום בשב"ס כמה רבדים:

- **סיוע בהשתלבות בכלא** – מתן חומרי הסברה; טיפול פרטני, קבוצתי וקהילתי בעל היבט תמיכתי; עריכת מפגשים משותפים של האסיר ובני משפחתו לצורך תכנון של מערך טיפולי משותף.
 - **מניעת נזקי מאסר** – שיבוץ האסיר באגף המתאים לו; פעילות להפגת מתח; איתור פוטנציאל דיכאוני או אובדני; מתן תמיכה.
 - **הקניית כלים מתקנים** – טיפול פרטני; קבוצות טיפוליות; קהילות טיפוליות; חינוך פורמלי ולא-פורמלי; תעסוקה. נושאי הטיפול: גמילה מסמים, אלימות במשפחה, עבריינות מין, הורות וזוגיות, הקניית הרגלי עבודה, שינוי דפוסי התנהגות עברייניים ורכישת דפוסים נורמטיביים.
 - **הכנה לשחרור** – הפעלת אגפי שיקום בשילוב פעילות טיפולית משותפת עם גורמי קהילה, לצד עבודה אצל מעסיקים פרטיים בקהילה. אגפי השיקום מתחלקים לשלושה סוגים – קבוצתי, פרטני והוסטל. על אלה נוספת הכנת תוכנית שיקום בשיתוף הרשות לשיקום האסיר.
- כל רובדי הליך הטיפול משלבים קשר עם הקהילה, שבא לידי ביטוי בפעילות מתנדבים – חונכים, מרצים, מנחים ומדריכים, ושיתוף פעולה עם משרד הרווחה וגורמים אחרים בקהילה. כמו כן, שותפים

¹ המידע בפסקה להלן מבוסס על שירות בתי-הסוהר, מינהל טיפול ושיקום, סקירת שירותי התיקון בשב"ס לאגף המידע בכנסת – מצגת שהתקבלה משירות בתי-הסוהר ב-28 בספטמבר 2005, אלא אם כן מצוין אחרת.

בהליך גופים מקצועיים חיצוניים הפועלים במסגרת מינהל טיפול ושיקום בשב"ס בתחומים כגון עבודה סוציאלית, חינוך פורמלי ולא-פורמלי, פסיכולוגיה, טיפול בנפגעי סמים, שירותי רפואה ושירותי דת.

תת-גונדר יוסי בק, ראש מינהל טיפול ושיקום בשב"ס, מדגיש כי בשב"ס הטיפול מתמקד ב"הקניית כלים מתקנים" ולא ב"שיקום", שכן שיקום הוא תהליך הנעשה לאחר שחרורו של האסיר כדי לסייע לו להשתלב שוב בחברה. רכישת הכלים המתקנים בתקופת המאסר תורמת להצלחת תהליך השיקום לאחר השחרור מן הכלא.²

1.1. הקניית כלים מתקנים בשב"ס

מינהל טיפול ושיקום בשב"ס פועל להקניית כלים מתקנים לאסירים במגוון דרכים ובמידת אינטנסיביות משתנה, החל מטיפול פרטני ומחייב וכלה בהרצאות אורח להעשרה. האמצעים הטיפוליים הם כאמור חינוך פורמלי ולא-פורמלי; קהילות טיפוליות לגמילה מסמים, מאלכוהול ומאלימות במשפחה; טיפול פרטני של עובד סוציאלי; מבצעי הסברה; סיוע באמצעות ליווי של חונכים מתנדבים; שילוב באגפי חוץ; סדנאות הכנה לשחרור.

קשה לקבוע מה מספר המדויק של האסירים המשתתפים בפעילויות אלו, בין היתר משום שלא מעט אסירים משתתפים בכמה פעילויות בד בבד. עם זאת, לדברי תת-גונדר יוסי בק, רוב האסירים הפליליים משתתפים בפעילויות האלה.

להלן נתונים על מספר האסירים המשתתפים בפעילויות שנועדו להקנות כלים מתקנים (23 בינואר 2006):

- אסירים המשולבים בתעסוקה יומית – 2,000
- אסירים המשולבים בחינוך פורמלי במסגרת יומית – 1,400
- אסירים המשולבים במסגרות תורניות יומיות – 600
- אסירים המשולבים בפעילויות לא-פורמליות במסגרת שבועית – 6,000
- אסירים השוהים בקהילות טיפוליות לגמילה מסמים – 340
- אסירים השוהים בקהילות טיפוליות לגמילה מאלכוהול – 20
- אסירים הנמצאים בקהילות טיפוליות לגמילה מאלימות במשפחה – 40
- אסירים המשתתפים בקבוצות שבועיות לטיפול באלימות במשפחה – 140
- אסירים המשתתפים במפגשים שבועיים של NA (נרקומנים אנונימיים) – 1100
- אסירים השוהים באגפים של עבודות חוץ – 120

² תת-גונדר יוסי בק, ראש מינהל טיפול ושיקום בשב"ס, מכתב, 23 בינואר 2006.

1.2. קבוצות ייחודיות – עברייני אלימות במשפחה ועברייני מין

עברייני אלימות במשפחה – בשנים האחרונות חלה עלייה הדרגתית במספר האסירים השפוטים על עבירות של אלימות כלפי בני משפחה. בשנת 2005 היו 2,017 אסירים כלואים על עבירות אלימות במשפחה.³

כמה דפוסים אופייניים לעברייני אלימות במשפחה: איומים על המשפחה גם במהלך המאסר, באמצעים שונים; כעס וחשדנות כלפי המשפחה והממסד הנגרמת מאיסור היציאה לחופשות (שכן האסירים מהווים סכנה למשפחותיהם); העדר מיומנות בסיסית בקשרים בין-אישיים; נטייה להפרעות תפקוד והתנהגות; הפרעות אישיות או נפשיות קשות; נטייה להכחשה (של המעשה, של האחריות, של הנזק).⁴

בבתי-הסוהר מופעלות תוכניות חינוך המיועדות לכלל האסירים שמטרתן למנוע אלימות במשפחה. התוכניות מורכבות מחינוך להורות בשלט רחוק, פעילויות וחוגים בתחום הרפואה האלטרנטיבית, תוכניות הסברה ומודעות וסדנאות חינוכיות.

לצד התוכניות המיועדות לכלל האסירים, מופעלות תוכניות המיועדות לאסירי אלימות במשפחה. המודל הטיפולי לאסירים אלו מבוסס על טיפול פרטני (ובכלל זה אבחון מקורות האלימות והערכת מסוכנות) וטיפול קבוצתי.⁵

בבתי-סוהר רבים מתנהלים מפגשים של קבוצות טיפוליות קצרות מועד – שלושה עד חמישה חודשים. בכל קבוצה משתתפים כ-15 אסירים. לצד קבוצות אלו מופעלים בכמה בתי-סוהר פרויקטים ייחודיים: **בכלא אשמות** מופעל פרויקט מיוחד לאסירים טעוני הגנה, לאסירים הזקוקים לגמילה מסמים ולבעלי בעיית אלימות במשפחה; **בכלא כרמל** מתנהל פרויקט לב"י – לטפל באלימות יחדיו. הפרויקט נמשך שלושה חודשים, ומיועד לאסירים שהתנהגותם במאסר חיובית; **בכלא חרמון** פועלת קבוצת טיפול ששמה "רק להיום", המתבססת על עקרונות תוכנית "12 השלבים" מתחום הסמים, תוך התאמתה לטיפול בבעיית האלימות במשפחה. בכלא חרמון פועלת מחלקת "בית התקווה" – מחלקה ייחודית לטיפול בגבר האלים במשפחה המטפלת ב-40 אסירים נקיים מסמים. נושאי התוכנית הם כעס, אלימות אינטימית, ערכים ותפיסות עולם, טכניקות להתבטאות עצמית, כללים להידברות עם בת הזוג ועוד. בד בבד, האסירים משתלבים בתעסוקה או בחינוך בתוך בית-הסוהר; **בכלא צלמון** פועל פרויקט של הכנת אסירים ל"בית התקווה", ונעשית בו הכנה בסיסית להבנת הטיפול ומשמעותו, הכרוכה בהשתתפות בכמה קבוצות מקבילות לטיפול באלימות.

בכל שנה 610 עבריינים מסוג זה מקבלים טיפול: 90 אסירים מטופלים ב"בית התקווה" בבית-הסוהר חרמון, 290 מטופלים בקבוצות טיפוליות בבתי-סוהר אחרים ו-230 מטופלים בטיפול פרטני אינטנסיבי.⁶ הטיפול באסירי אלימות במשפחה כרוך גם בקשרי גומלין עם גורמי טיפול בקהילה. אמצעי אחד לקיום קשר כזה הוא ועדות אלימות במשפחה, המורכבות מנציגי השב"ס ומשרד הרווחה. ועדות אלו דנות

³ תת-גונדר יוסי בק, ראש מינהל טיפול ושיקום בשב"ס, מכתב, 31 בינואר 2006.

⁴ רב-כלאי אורית שטצלר וכלאי איילת וירצר, הטיפול בעברייני אלימות במשפחה בשירות בתי-הסוהר, חוברת מידע של שירות בתי-הסוהר, 2002.

⁵ ש.ם.

⁶ תת-גונדר יוסי בק, ראש מינהל טיפול ושיקום בשב"ס, מכתב, 23 בינואר 2006.

בעניינו של כל אסיר אלימות במשפחה השפוט לחצי שנה ומעלה. מטרת הוועדה הן גיבוש תוכנית טיפול מערכתית לאסיר ולבני משפחתו ומתן המלצות בנוגע ליציאה לחופשות, לשילוב במסגרות שיקום ולשחרור מוקדם. המלצות הוועדה מיושמות בכלא ובקהילה, בשיתוף פעולה ביניהם.⁷

כיום שיקום עברייני מין הוא נקודת חולשה בתהליך השיקום של השב"ס, שכן יש מחסור בעובדים בעלי הכשרה ייעודית לטיפול בעברייני מין. טיפול בהיקף קטן – לכ-30 אסירים בשנה (מתוך 1,127 אסירים עברייני מין בשנת 2005) – ניתן על-ידי מחלקת בריאות הנפש (מב"ן).

1.3. פעילות השב"ס בשיתוף גורמים חיצוניים

השב"ס מקיים פעילות בשיתוף הרשות לשיקום האסיר (כפי שיפורט בחלק הבא), גופים ממלכתיים אחרים ועמותות וארגונים פרטיים.

גופים ממלכתיים – השב"ס משתף פעולה עם משרדי ממשלה וגופים ממלכתיים בנושא הטיפול באסירים, ובהם: **משרד החינוך** – שותף בהפעלתן ובמימוןן של תוכניות הוראה; **משרד הרווחה** – מעורב בקביעת טיפול משולב באסירי אלימות במשפחה וגילוי עריות ובטיפול באסירים ובמשפחותיהם במגוון של נושאים; **משרד הקליטה** – מממן כיתות עברית לעולים חדשים ומסייע בהספקת ספרות במגוון שפות; **הרשות למלחמה בסמים** – מסייעת בהכשרת עובדי שב"ס לטיפול בהתמכרויות ומממנת פעילויות בתחום; **משרד הבריאות** – מפעיל את השירות הפסיכיאטרי בבתי-הסוהר ושתי מחלקות לאשפוז ולהסתכלות פסיכיאטרית במרכז הרפואי של השב"ס ברמלה, עורך הערכות מסוכנות, וכן מטפל מעט בעברייני מין; **המוסד לביטוח לאומי** – מממן כמה פרויקטים שיקומיים בשב"ס.

עמותות וארגונים – חלק מפעילות השיקום בכלא נעשית באמצעות גופים אחרים – חלקה בהתנדבות וחלקה בהתקשרות. להלן הגופים העיקריים המעורבים בפעילות שיקום של השב"ס: חברת "אנקורי" מפעילה שירותי הוראה פורמליים ולא-פורמליים בשב"ס (בהתקשרות); עמותת "ממעמקים" ועמותת "יד לאסיר" מפעילות מדרשות יומיות בבתי-הסוהר שבהן ניתנים שיעורי דת (בהתקשרות); מכון "אדלר" מנהל בהתנדבות חוגי הורים וזוגיות בבתי-סוהר; תנועת הצופים מפעילה סניף בבית-הסוהר "אופק+" לנוער; אוניברסיטאות אחדות מקיימות פעילות חונכות בבתי-סוהר באמצעות פרויקט פר"ח ועבודה מעשית של סטודנטים במסגרת הכשרתם; כ-350 מתנדבים פועלים בבתי-הסוהר – מרצים, מורים, חונכים ותומכים.

הפיקוח על עבודת גורמים אלו נתון בידי האחראים לעבודה הסוציאלית או לחינוך בבית-הסוהר (על-פי העניין). התקשרות חוזית ומכרזים נתונים בטיפול המטה המקצועי בנציבות השב"ס ברמלה.

⁷ שם; עבודת הטיפול והשיקום בשירות בתי-הסוהר, http://www.ips.gov.il/Files/Projects/Proj_146.doc, תאריך כניסה: 20 במרס 2006.

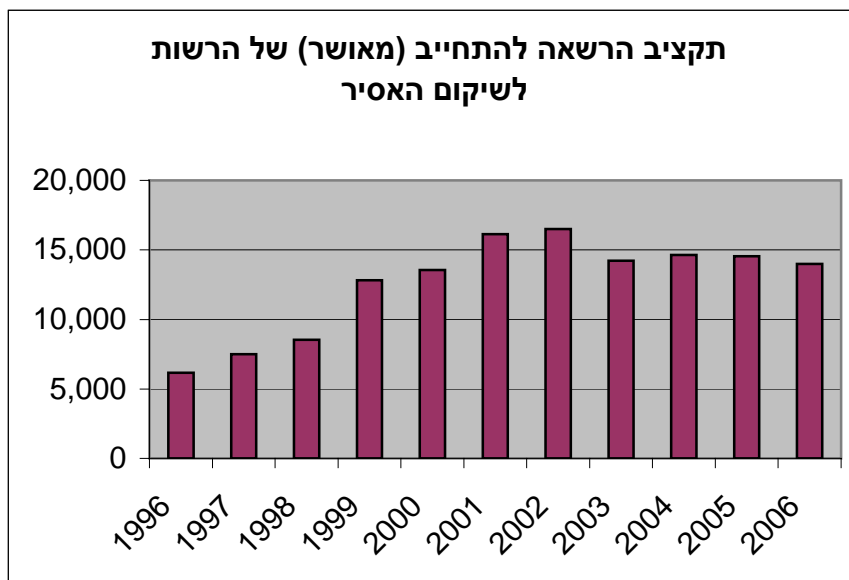
2. שיקום אסירים משוחררים – הרשות לשיקום האסיר

2.1. תקציב וכוח-אדם

הרשות לשיקום האסיר (להלן – הרשות) אחראית לשיקום אסירים ואסירות בישראל מכוח חוק הרשות לשיקום האסיר, התשמ"ג-1983, וחוק שחרור על תנאי ממאסר, התשס"א-2001. לרשות כמה מקורות תקציב:⁸

- מקור התקציב המרכזי הוא תקציב המדינה, באמצעות משרד הרווחה. להלן התקציב שהועבר במסגרת זו בעשור האחרון:⁹

תקציב הרשות לשיקום האסיר בשנים 1996-2006, באלפי ש"ח

- המוסד לביטוח לאומי, קרן סאקטה רש"י ו"אשלים" שליד הגיונט – גופים אלו נותנים תקציבים לרשות בעבור מיזמים מסוימים ולפרק זמן מוגבל, ולא לתקציב השוטף.
 - בתקציב 2006 צפוי מימון מהמשרד לביטחון פנים בעבור אזיקים אלקטרוניים.
- לדברי מר שלמה בקיש, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, הפעילות בכלא ובקהילה, שיקום אסירים צעירים והוסטלים סובלים כיום מתת-תקצוב.¹⁰

⁸ ש.ם.

⁹ תחום פעולה 2304 עד שנת 2003 (כולל) ותחום פעולה 2301 משנת 2004. הנתונים הם עיבוד של נתוני אגף התקציבים במשרד האוצר שעשה אדוארד קורצנשטיין, כלכלן במרכז המחקר והמידע. נתוני שנת 2005 אינם סופיים ומציינים את התקציב המאושר ל-8 בנובמבר 2005. נתוני שנת 2006 מתבססים על הצעת תקציב המדינה לשנת 2006 שהגישה לשכת שר האוצר לכנסת.

כוח-האדם של הרשות עצמה הוא 74 עובדים ב-58.7 משרות, 13 מדריכים בהוסטלים העובדים על בסיס שעות, ו-17 מדריכים בהוסטלים שהם עובדי חברת כוח-אדם ("תגבור) העובדים במשרה חלקית.

עובדי הרשות נושאים בתפקידים האלה:¹¹

- יועצי שיקום האסיר בכלא ובקהילה.
- מנהלים ועובדים במסגרות ובפרויקטים שהרשות לשיקום האסיר מנהלת (למשל חונכות ילדי אסירים והשלמת השכלה).
- עובדי מטה ומינהל.
- מנהלי הוסטלים ועובדים סוציאליים.
- רכזי תעסוקה.

2.2. אופייה של פעילות השיקום ברשות

הרשות אחראית לטיפול באסיר ובמשפחתו עד שנתיים מיום שחרורו מהכלא.¹² תהליך השיקום של אסירים משוחררים מכונה "שיקום בפקוח", כלומר – תהליך שיקום בבקרה ובפקוח של נציג הרשות לשיקום האסיר. פעילות הרשות נעשית בשני אופנים עיקריים: פעילות ישירה של עובדי הרשות ופעילות באמצעות גופים התנדבותיים אשר הרשות מפקחת עליהם ומסייעת להם בפעילות השוטפת.

פעילות הרשות (עובדיה ומתנדביה) נעשית בכמה מוקדים:¹³

- **פעילות בבתי-הסוהר** – בכל בית-סוהר עובד יועץ של הרשות. היועץ נפגש עם האסירים ב-120 הימים שלפני מועד השחרור, מאבחן אותם ומכין בעבורם תוכניות שיקום, ובכללן תוכניות שיקום בפקוח לקראת השחרור.
- **סדנאות הכנה לשחרור** – יועצי הרשות מפעילים סדנאות הכנה לשחרור לשם רכישת מיומנות לקראת השחרור, ובכללן סדנאות הכנה לתעסוקה.
- **פעילות במסגרת חוץ-קהילתית** – הרשות מפעילה שבעה הוסטלים לאסירים משוחררים בחיפה, בירושלים ובבאר-שבע, וכן הוסטל לאסירים השפוטים על אלימות במשפחה בראשון-לציון. ההוסטלים נועדו לטיפול באסירים מכורים לסמים, לבני מיעוטים, לאסירות ולטיפול דיאדי (טיפול הורה-ילד) לאסירות אמהות עם ילדיהן. הרשות מפקחת על אסירים המופנים לקהילות טיפוליות – להוסטלים של חסות הנוער, לקיבוצים ולישיבות.

¹⁰ שלמה בקיש, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, מכתב, 16 בפברואר 2006.

¹¹ שלמה בקיש, מכתב, 16 בפברואר 2006.

¹² שלמה בקיש, מכתב, 20 במרס 2006.

¹³ שלמה בקיש, מכתב, 25 בספטמבר 2005.

- **פעילות בקהילה** – הרשות הקימה בתל-אביב מרכז תעסוקתי-טיפול לאסירות משוחררות. כמו כן, הרשות הקימה בשיתוף שירות המבחן למבוגרים והמוסד לביטוח לאומי מרכז אמבולטורי לטיפול בעברייני מין (ראה להלן).

- **רכז שיקום האסיר** – הרשות מינתה ב-40 יישובים רכזי שיקום האסיר, שהם עובדי מחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות. הרכזים מטפלים באסירים משוחררים ובבני משפחותיהם. כמו כן, הם אחראים לפיתוח פרויקטים למען שיקום האסיר, כמו קבוצות טיפוליות לאסירים משוחררים הנמצאים בתוכניות שיקום בפיקוח, קבוצות טיפוליות לנשות אסירים, חונכות לילדי אסירים, פעילות העשרה ופרויקטים נוספים ביישובים. הרכזים מקבלים הנחיה מקצועית מהרשות לשיקום האסיר. ברשויות מקומיות שבהן אין רכזי שיקום האסיר, בעיקר ביישובים קטנים, פועלי יועצי הרשות לשיקום האסיר (שהם עובדי הרשות) ומכינים באמצעות מחלקת הרווחה תוכניות שיקום בפיקוח.¹⁴

- **תעסוקה** – שישה רכזי תעסוקה פועלים בארץ. תפקידם הוא להפעיל סדנאות הכנה בבתי-הסוהר, לטפל בהשמת אסירים לאחר שחרורם, לגייס מעסיקים ידידים ולספק ליווי תעסוקתי לאסירים המשוחררים כדי לסייע להם להתמיד בעבודה.

הרשות לשיקום האסיר עובדת בשיתוף עמותות הפעילות בתחום. כל העמותות מחויבות על-פי חוק לעמוד בפיקוח הרשות. מן העמותות העובדות בשיתוף פעולה עם הרשות אפשר להזכיר את "ישועת ציון", "נחלת צבי", "גגון", "קרן התשובה" וקש"ת (קידום שירותי תיקון).

העמותות מקבלות מהרשות תקציב בעבור השירותים שהן מספקות לה, וכן מגייסות תרומות בעצמן.

בכמה רשויות פועלות **עמותות לשיקום האסיר** המתוקצבות על-ידי הרשויות ועל-ידי תרומות. בעמותות פועלים מתנדבים המסייעים לפעילות השיקום ביישוב ובאמצעותם ניתן הגיבוי הציבורי לשיקום האסיר. עמותות אלו פועלות בערים תל-אביב, באר-שבע, חיפה, יבנה, חדרה, ראשון-לציון ואשדוד.¹⁵ פעילות העמותות מתנהלת בפיקוח יועצי הרשות לשיקום האסיר ומטה הרשות בירושלים. העמותות מפעילות פרויקטים כגון חונכות ילדי אסירים, קבוצות טיפוליות לנשות אסירים וקבוצות טיפוליות לאסירים משוחררים בפיקוח.¹⁶

2.3. שיקום של עברייני מין לאחר השחרור

כאמור, הרשות לשיקום האסיר הקימה מרכז יום (ללא לינה) לטיפול בעברייני מין. המרכז נפתח בתל-אביב בסוף אוקטובר 2005, והוא מופעל על-ידי עמותת קש"ת ונתון בפיקוח שירות המבחן למבוגרים. המרכז מטפל בגברים שגילם מעל 18 אשר עברו עבירות מין, ובהם אסירים משוחררים על תנאי הנתונים בפיקוח הרשות לשיקום האסיר. את האסירים המשוחררים מפנה למרכז עובד סוציאלי של שירות בתי-הסוהר או נציג מינהל בריאות הנפש. הטיפול במרכז נמשך חצי שנה עד שנה וחצי, והתוכנית הטיפולית משתנה עם הזמן ועם התקדמות המטופל. בצוות המרכז קרימינולוגים קליניים המתמחים בטיפול

¹⁴ שלמה בקיש, מכתב, 28 במרס 2006.

¹⁵ שלמה בקיש, מכתב, 25 בספטמבר 2005.

¹⁶ שלמה בקיש, מכתבים, 25 בספטמבר 2005 ו-20 במרס 2006.

בעברייני מין ובהערכת מסוכנותם, עובדים סוציאליים, מטפלים בתחומים כגון טיפול באמנויות וטיפול בתנועה וצוות מורים ומתנדבים האחראי להשכלה, להעשרה ולפעילות שעות הפנאי.

3. נתונים על פשיעה חוזרת (רצידיביזם) בישראל

עד להקמת הרשות לשיקום האסיר, 80% מהאסירים המשוחררים חזרו לכלא עד שנה לאחר שחרורם. על-פי נתונים של השב"ס, בעשור האחרון הפשיעה חוזרת נתונה בירידה מתמדת. להלן נתונים בנושא:

שיעור הפשיעה החוזרת בקרב אסירים פליליים – 1995-2005¹⁷

שנה	שיעור האסירים שחזרו לכלא
1995	70.7%
1996	69.2%
1997	67.4%
1998	65%
1999	65.1%
2000	64.5%
2001	63%
2003	60.4%
2004	58.87%
2005 (עד יולי 2005)	56.85%

נתונים רב-שנתיים שנמסרו מהשב"ס מראים את התפלגות הרצידיביזם באוכלוסיות אסירים שונות:¹⁸

- רצידיביזם בכלל השב"ס – 61%
- רצידיביזם בקרב מסיימי טיפול גמילה – 26%
- רצידיביזם בקרב יוצאי אגפי שיקום – 10%
- רצידיביזם בקרב מסיימי טיפול אלימות במשפחה – 9%

במחקרים שנעשו בשנים האחרונות נבדקו שיעורי פשיעה מחדש בקבוצות שונות של אסירים משוחררים. מהמחקרים עלה כי למסגרות השיקום יש השפעה חיובית על אסירים משוחררים, המתבטת באימוץ

¹⁷ הנתונים נוגעים לאסירים פליליים תושבי ישראל אשר חזרו לפשיעה לאחר השחרור מהכלא (פשיעה מחודשת במשך כל חייהם). המידע נמסר למרכז המחקר והמידע ממר שלמה בקיש, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, ב-29 בספטמבר 2005, והוא מבוסס על נתוני שב"ס.

¹⁸ שירותו בתי-הסוהר, מינהל טיפול ושיקום, סקירת שירותי התיקון בשב"ס לאגף המידע בכנסת – מצגת שהתקבלה משירותו בתי-הסוהר ב-28 בספטמבר 2005.

אורח חיים נורמטיבי, ובייחוד בהימנעות מביצוע עבירות, בשיפור היחסים עם המשפחה, בשינוי בתפקוד במשפחה, במוכנות גבוהה לצאת לעבודה ובהתמדה בעבודה.¹⁹

¹⁹ שלמה בקיש, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, מכתב, 25 בספטמבר 2005.

4. בעיות בשיקום אסירים

בשיחות עם גורמים שונים עלו כמה בעיות הנוגעות להיבטים של הליך השיקום של אסירים ושל אסירים משוחררים. רוב הבעיות נובעות ממחסור בתקציבים.

- **חוסר המשכיות בטיפול** – מחסור בתקציבים, ומכאן שגם בכוח אדם, מקשה על מתן טיפול ארוך טווח לאסירים משוחררים. העדר טיפול ארוך טווח מפחית את סיכויי השיקום של האסיר המשוחרר, ולכן שיעור הפשיעה החוזרת אינו יורד לרמה שהיה עשוי לרדת אליה.²⁰
- **מחסור במסגרות שיקום** – השתלבות במסגרת שיקום בפיקוח היא תנאי הכרחי לשחרור מוקדם של אסירים מבתי-הסוהר. מדי שנה משתחררים מהכלא יותר מ-5,000 אסירים, אך בשל מספרם המועט של רכזי שיקום האסיר, אפשר לספק מסגרות שיקום לכ-2,000 אסירים בלבד. נוסף על כך, מערך השיקום פועל רק בחלק מן היישובים, ואינו נגיש למועמדים לשחרור המתגוררים ביישובים אחרים. כך, חלק מהאסירים המתאימים לקריטריונים לשחרור מוקדם אינם זוכים לו.
- **הפעלת מסגרות שיקום פרטיות בלא פיקוח** – לצד מערכת השיקום של הרשות פועלות מסגרות שיקום פרטיות. אסיר המבקש לזכות בקיצור מאסרו יכול להגיש לוועדת השחרורים תוכנית טיפול שבנה בעבורו מטפל פרטי כדי לזכות בשחרור מוקדם. פעילותן של אלו מעוררת שתי בעיות: ראשית, בשל מחסור בכוח אדם, מסגרות אלו פועלות בלא פיקוח של הרשות לשיקום האסיר. שנית, האפשרות לפנות למסגרת שיקום פרטית פירושה אפליה בין אסירים בעלי אמצעים (למשל עברייני צווארון לבן) לבין אסירים חסרי אמצעים. לבעלי האמצעים, שיכולים לפנות למסגרות השיקום הפרטיות, יש סיכוי רב יותר לזכות לשחרור מוקדם מן הכלא.²¹
- **מחסור ברכזי תעסוקה** – השתלבות בשוק העבודה היא חלק מתהליך השיקום של האסיר המשוחרר. כיום פועלים רק שישה רכזי תעסוקה של הרשות לשיקום האסיר, ולכן באזורים רבים בארץ אין רכזי תעסוקה.²²
- **העדר מסגרות שיקום חלקיות** – לעתים אסירים משוחררים מתקשים לעבור ממסגרת טוטלית אחת – בית-הסוהר – למסגרת טוטלית אחרת – מסגרת שיקום סגורה. דרושות מסגרות טיפול סגורות למחצה, שבהן יוכלו האסירים המשוחררים לשהות חלק מן היום.²³
- **בעיות הנוגעות לשיקום עברייני מין** – כפי שצוין בדיון על שיקום בשב"ס, אין מענה מספק לצורכי השיקום של עברייני מין – לא בבתי-הסוהר ולא מחוצה להם. היוצא מכלל זה הוא מרכז היום לטיפול בעברייני מין מבוגרים בקהילה שצוין לעיל.²⁴ תמי עשת סבג, מנהלת המרכז, העלתה כמה בעיות בשיקום הנעשה במרכז והצעות לשיפור: העדר מסגרת אחרי שעות הפעילות בעבור אנשים בודדים ללא מסגרת משפחתית תומכת, למשל דירה עצמאית שאליה מגיע מדריך; הצורך

²⁰ אבי דיאמנט, הרשות לשיקום האסיר, שיחת טלפון, 29 בספטמבר 2005.

²¹ שם; שלמה בקיש, מנכ"ל הרשות לשיקום האסיר, מכתב, 18 דצמבר 2005.

²² אבי דיאמנט, הרשות לשיקום האסיר, שיחת טלפון, 29 בספטמבר 2005.

²³ שם.

²⁴ שם.

בצוות רב-מקצועי במרכז שיקומי, ובו פסיכיאטר מומחה לטיפול בעברייני מין; עירוב המשפחה בטיפול, בעיקר בעבירות של גילוי עריות; הסבה מקצועית כאשר היא נדרשת; קבלת מידע אמין ככל האפשר על המטופל, אף על-ידי שימוש בכלי עזר כמו פוליגרף.²⁵

- **בעיית הנוגעות לתהליך האישור של זכאות לסיוע בדיור** – אסירים משוחררים זכאים לסיוע בשכר דירה אם הם מחוסרי דיור או הוצא נגדם צו הרחקה מהבית. סיוע זה מותנה בחתימה של עובדת סוציאלית (של שיקום בפיקוח) על דוח סוציאלי. הדבר גורם לעומס פניות למסגרות השיקום של אסירים משוחררים אשר אינם מתאימים לשיקום או אינם מעוניינים בו. בעיה נוספת בהקשר זה היא שבעת תהליך אישור הסיוע, הדוח מועבר אל הבנק, אגב ויתור למעשה על זכותו של המטופל לסודיות.²⁶

²⁵ תמי עשת סבג, מנהלת מרכז יום לטיפול בעברייני מין מבוגרים בקהילה, תכתובת דואר אלקטרוני, 29 בנובמבר 2005, 5 בדצמבר 2005.

²⁶ יעל רוז, רכזת שיקום האסיר, יפו, שיחת טלפון, 1 בנובמבר 2005; עדנה לומוביץ', רכזת שיקום האסיר, חיפה, שיחת טלפון, 31 באוקטובר 2005.

